

No.Φ.092.22/1329

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ IGBO ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Αριθμός προσφυγής 60042/13)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

9 Φεβρουαρίου 2017

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις περιστάσεις που παρατίθενται στο Άρθρο 44§2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Igbo και Λοιπών κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε Επιτροπή αποτελούμενη από τους:

Mirjana Lazarova Trajkovska, *Πρόεδρο,*

Χριστίνα Παρδάλου,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Ales Pejchal,

Robert Spano,

Armen Harutyunyan

Tim Eicke, *δικαστές,*

και τον Abel Campos, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Αφού συνεδρίασε ιδιαιτέρως στις 17 Ιανουαρίου 2017,

Εκδίδει την κατωτέρω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει προσφυγής (υπ' αριθ.60042/13) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία κατατέθηκε στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση") από δεκατέσσερις προσφεύγοντες ελληνικής, τουρκικής, νιγηριανής και σενεγαλικής εθνικότητας, τα ονόματα των οποίων παρατίθενται στο συνημμένο κατάλογο. Εκπροσωπήθηκαν από τους κκ. Κ. Τσιτσελίκη και Α. Σπάθη, δικηγόρους Θεσσαλονίκης.

2. Η Ελληνική Κυβέρνηση ("Κυβέρνηση") εκπροσωπήθηκε από τους εξουσιοδοτημένους εκπρόσωπος του Πληρεξουσίου της, κ. Ι. Μπακόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κ. Κ. Καραβασίλη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Η Τουρκική Κυβέρνηση δεν έκανε χρήση του δικαιώματός της να παρέμβει (Άρθρο 36§1 της Σύμβασης).

3. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι κρατήθηκαν υπό απάνθρωpes και εξευτελιστικές συνθήκες και ότι δεν διέθεταν σχετικά αποτελεσματικά εσωτερικά ένδικα μέσα.

4. Στις 4 Νοεμβρίου 2013 η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση.

5. Οι προσφεύγοντες και η Κυβέρνηση κατέθεσαν παρατηρήσεις σχετικά με το παραδεκτό και την ουσία, σύμφωνα με το Άρθρο 54§2 των Διαδικαστικών Κανόνων του Δικαστηρίου.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

6. Οι προσφεύγοντες κρατούνταν ή εξακολουθούν να κρατούνται στις φυλακές Χίου και είναι είτε προφυλακισμένοι είτε εκτίουν ποινές φυλάκισης. Οι προσφεύγοντες No.1 έως 5 και οι προσφεύγοντες No.10 και 13 τοποθετήθηκαν στο κελί No.9, οι προσφεύγοντες No.6 έως 9 και οι προσφεύγοντες No.11 και 12 τοποθετήθηκαν στο κελί No.5 και ο προσφεύγων No.14 τοποθετήθηκε στο κελί No.3.

7. Ο έβδομος προσφεύγων μεταφέρθηκε στις Φυλακές Κορυδαλλού στις 10.9.2013, ο έβδομος προσφεύγων αποφυλακίστηκε στις 29.10.2013 και ο ένατος προσφεύγων αποφυλακίστηκε στις 4.9.2013.

A. Οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους στις Φυλακές Χίου

8. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι επικρατούσε συνωστισμός στις Φυλακές Χίου, γεγονός που οδηγούσε σε κατάσταση όπου κάθε κρατούμενος διέθετε περίπου 2 τμ. προσωπικού χώρου. Η φυλακή αποτελείτο από έξι κελιά, έκαστο των οποίων διέθετε δεκαπέντε κρεβάτια και πέντε στρώματα στο πάτωμα, και τρία κελιά, έκαστο των οποίων διέθετε δέκα κρεβάτια. Όσον αφορά τα κελιά στα οποία κρατούνταν οι προσφεύγοντες, οι διαστάσεις τους είχαν ως εξής: το κελί No.3 είχε διαστάσεις 10 τμ. και στέγαζε έξι κρατούμενους, το κελί No.5 είχε διαστάσεις 40 τμ. και στέγαζε είκοσι κρατούμενους και το κελί No.9 είχε διαστάσεις 20 τμ. και στέγαζε δέκα κρατούμενους. Οι προσφεύγοντες No.6, 8 και 9 κοιμόντουσαν στο πάτωμα, που αποτελούσε συνήθη πρακτική και για άλλους κρατούμενους.

9. Οι προσφεύγοντες τόνισαν ότι οι τουαλέτες στα κελιά δεν διαχωρίζονταν από το υπόλοιπο κελί, και δεν υπήρχε ζεστό νερό. Η ρυπαρότητα των κελιών, εκτός από τον συνωστισμό, εξέθετε τους κρατούμενους σε μολυσματικές νόσους και δημιουργούσε διάφορα ψυχολογικά προβλήματα, σε σχέση με τα οποία δεν παρεχόταν ιατρική περίθαλψη. Οι κρατούμενοι δεν είχαν πρόσβαση σε επαρκή οδοντιατρική περίθαλψη.

10. Οι προσφεύγοντες υπογράμμισαν ότι οι κρατούμενοι δεν ήταν επαρκώς διαχωρισμένοι ανάλογα με την κατάσταση της υγείας τους ή ανάλογα με το αν ήταν προφυλακισμένοι ή εξέτιαν ποινές φυλάκισης, όπως απαιτεί ο Ποινικός Κώδικας.

11. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται επίσης ότι ήταν περιορισμένοι στα κελιά τους για δεκαέξι έως δεκαεπτά ώρες την ημέρα, καθώς δεν υπήρχαν ψυχαγωγικές ή εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

12. Τα γεύματα, τα οποία ήταν ανεπαρκή και κακής ποιότητας, σερβίρονταν στα κελιά και καταναλώνονταν στα κρεβάτια.

13. Στις 29.8.2013 οι προσφεύγοντες υπέβαλαν αίτηση στο Συμβούλιο των Φυλακών, ισχυριζόμενοι ότι οι συνθήκες κράτησής τους ήταν πολύ καλές, αλλά δεν έλαβαν απάντηση.

B. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στις Φυλακές Χίου

14. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι Φυλακές Χίου αποτελούνται από εννέα κελιά, έκαστο επιπλωμένο με τραπέζι, σκαμπό, ψυγείο, εστίες μαγειρέματος, ντουλάπες και τηλεόραση. Τα κελιά είχαν επαρκή εξαερισμό και θέρμανση και είχαν επαρκές φυσικό φως. Επίσης, καθαρίζονταν και απολυμαίνονταν τακτικά.

15. Όσον αφορά τον συνωστισμό στις φυλακές, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι φυλακές φιλοξενούσαν 142 κρατούμενους κατά το χρόνο υποβολής της προσφυγής των προσφευγόντων στο Δικαστήριο, υπερβαίνονταν κατά λίγο μόνο τη χωρητικότητά τους, δηλ. 120 κρατούμενους.

16. Όλοι οι κρατούμενοι είχαν πρόσβαση σε επαρκή ιατρική φροντίδα που παρείχε ο ιατρός των φυλακών. Σε περίπτωση επείγοντος, ή όταν συνέβαινε σοβαρό περιστατικό, οι κρατούμενοι μεταφέρονταν στο Γενικό Νοσοκομείο Χίου ή στο Νοσοκομείο των Φυλακών Κορυδαλλού στην Αθήνα. Όσοι έπασχαν από μολυσματικές νόσους κρατούνταν χωριστά ή μεταφέρονταν στο νοσοκομείο. Η Κυβέρνηση παρείχε πληροφορίες που έδειχναν ότι ορισμένοι από τους προσφεύγοντες είχαν συμβουλευτεί ιατρούς για διάφορες παθήσεις.

17. Υπήρχαν πενήντα διαθέσιμες θέσεις για κρατούμενους που επιθυμούσαν να εργαστούν. Επίσης, οι κρατούμενοι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθούν

εκπαιδευτικά προγράμματα ή άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες που προγραμματίζονταν κατά καιρούς. Οι περισσότεροι προσφεύγοντες συμμετείχαν σε κάποια από τα εκπαιδευτικά προγράμματα.

18. Όσον αφορά τα γεύματα των κρατουμένων, η Κυβέρνηση υπέβαλε μενού από τυχαία επιλεγμένη εβδομάδα για να καταδείξει ότι τα γεύματα είχαν ποικιλία.

II. ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

19. Το σχετικό εθνικό δίκαιο και πρακτική περιγράφονται στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Κανάκης κατά Ελλάδας* (no.2) (no.40146/11, §§62-68, 12.12.2013) και στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (dec.) (no.51618/12, §§17-21, 26.11.2013).

III. ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

20. Ο Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τα βασανιστήρια και κάθε άλλη βάνανση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, κ. Manfred Nowak, επισκέφθηκε την Ελλάδα τον Οκτώβριο του 2010. Στην έκθεσή του από 4.3.2011, ανέφερε τα ακόλουθα σχετικά με τις Φυλακές Χίου:

110. Η φυλακή αποτελείται από 6 δωμάτια με 18 κρεβάτια και 2 στρώματα στο καθένα και 3 δωμάτια με 10 κρεβάτια στο καθένα. Επίσης, υπάρχει ένα κελί για 2 άτομα που χρησιμοποιείται για ηλικιωμένους ή αρρώστους και ένα κελί για απομόνωση. Η χωρητικότητα της φυλακής είναι 120 αλλά κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν 163 άτομα. Από το σύνολο των κρατουμένων, 52 ήταν προφυλακισμένοι και 105 αλλοδαποί. Υπήρχαν 62 άτομα που εργάζονταν στη φυλακή σε 4 βάρδιες. Ο έντονος συνωστισμός επέτεινε τα προβλήματα με ναρκωτικά και βία μεταξύ των κρατουμένων. Σύμφωνα με τον διευθυντή, η φυλακή είχε ανακαινιστεί και καθαριστεί τις προηγούμενες εβδομάδες. Ερχόταν ιατρός κάθε Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή. Το πρόγραμμα της φυλακής είχε ως εξής: Στις 7.45 ανοίγουν οι πύλες και οι κρατούμενοι μπορούν να μεταβούν στην εσωτερική αυλή. Στις 8.00 παίρνουν πρωινό. Στις 11.00 κλείνει η αυλή αλλά μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα εντός του κτιρίου. Στις 11.30 παίρνουν γεύμα, στις 12.00 φάρμακα, στις 12.30 γίνεται καταμέτρηση και διατάσσονται να επιστρέψουν στα κελιά, στις 15.00 ανοίγουν ξανά τα κελιά και

από τις 15.15 έως τη δύση του ηλίου μπορούν να πάνε στην αυλή. Στις 19.30 φάρμακα και στις 20.00 κλείνουν οι πύλες ξανά.

111. Τα κελιά ήταν πολύ μικρά και υπήρχε συνωστισμός. Κατά το χρόνο της επίσκεψης, τα κελιά ήταν αρκετά καθαρά, αν και ορισμένα κελιά είχαν προβλήματα με κατσαρίδες. Πολλοί κρατούμενοι παραπονούνταν για τη διατροφή και τις συνθήκες υγιεινής. Προσφέρονταν λίγες ψυχαγωγικές δραστηριότητες στους κρατούμενους και μόνο 41 κρατούμενοι μπορούσαν να εργάζονται στη φυλακή, γεγονός που αποφαιζόταν από ειδική επιτροπή. Η παρεχόμενη υγειονομική περίθαλψη ήταν ανεπαρκής και ο ιατρός ήταν νεαρός και άπειρος. Δεν επιτρέπονταν συζυγικές επισκέψεις και η άδεια για επισκέψεις χορηγούταν μόνο για συγγενείς εξ αίματος αλλά όχι για φίλους. Οι κρατούμενοι ανέφεραν ότι ήταν δύσκολο να παραπονεθούν ή να εισακουστούν σε περίπτωση αυθαίρετης μεταχείρισης ή διακρίσεων. Σε σύγκριση με άλλες φυλακές, όπως στην Κω και την Κομοτηνή, που είχαν πολύ περισσότερους κρατούμενους αλλά οι διευθυντές τους τις φρόντιζαν καλά, οι συνολικές συνθήκες στις Φυλακές Χίου ήταν αρκετά κακές.

NOMΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

21. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι οι συνθήκες κράτησής τους στις Φυλακές Χίου παραβίασαν το δικαίωμά τους να μην υποβάλλονται σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, όπως προβλέπει το Άρθρο 3 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

"Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική".

A. Περί του παραδεκτού

1. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

22. Η Κυβέρνηση κάλεσε το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων. Σε σχέση με τους προσφεύγοντες Νο.5, 7 και 9, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι είχαν αποφυλακιστεί ή είχαν μεταφερθεί σε άλλες

φυλακές και συνεπώς θα έπρεπε να είχαν ασκήσει νομικές διαδικασίες σύμφωνα με το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ) σε συνδυασμό με τον Ποινικό Κώδικα και το άρθρο 3 της Σύμβασης, το οποίο εφαρμόζεται απ' ευθείας στην εσωτερική δημόσια τάξη. Το εσωτερικό ένδικο μέσο ήταν ικανό να παράσχει σε αυτούς τους προσφεύγοντες επαρκή αποκατάσταση με τη μορφή χρηματικής αποζημίωσης για τυχόν βλάβη που υπέστησαν.

23. Όσον αφορά τους υπόλοιπους προσφεύγοντες που κρατούνταν ακόμη, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν είχαν υποβάλει αιτίαση στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, σύμφωνα με το άρθρο 6 ΠΚ, εντός ενός μηνός από την προσφυγή τους στο Συμβούλιο των Φυλακών στις 29.8.2013.

24. Τέλος, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι αιτιάσεις που αφορούσαν την ανεπαρκή ιατρική περίθαλψη, τα ανεπαρκή μέτρα κατά της μόλυνσης από μεταδοτικές νόσους, και τη μη συμμόρφωση προς τους υγειονομικούς κανονισμούς ήταν απαράδεκτες, καθώς απαρτίζονταν από γενικούς ισχυρισμούς που δεν συνδέονταν με την κατάσταση των προσφευγόντων.

25. Οι προσφεύγοντες προσέβαλαν αυτούς τους ισχυρισμούς. Οι προσφεύγοντες Νο.5, 7 και 9 ισχυρίστηκαν ότι αποφυλακίστηκαν ή μεταφέρθηκαν μετά την υποβολή της προσφυγής τους στο Δικαστήριο. Σε σχέση με το ένδικο μέσο που πρότεινε η Κυβέρνηση, δηλ. την προσφυγή στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι δεν ήταν αποτελεσματικό.

2. Η αξιολόγηση του Δικαστηρίου

26. Ανεξάρτητα από τις γενικές αρχές που αφορούν την εφαρμογή του κανόνα εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων υπό την έννοια του άρθρου 35§1 της Σύμβασης, το Δικαστήριο παραπέμπει στη σχετική νομολογία του (βλ. ιδίως την απόφαση στην υπόθεση *Akdivar and others v. Turkey*, 16.9.1996, §§65-69, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, και *Vuckovic and Others v. Serbia* (προκαταρκτική ένσταση) [GC], νο.17153/11 και 29 άλλες, §§69-77, 25.3.2014). Επίσης, το ζήτημα του κατά πόσον εξαντλήθηκαν τα εσωτερικά ένδικα μέσα προσδιορίζεται συνήθως αναφορικά με την ημερομηνία υποβολής της προσφυγής στο Δικαστήριο (βλ. *Baumann*

ν. *France*, vo.33592/96, §47, ECHR 2001-V (αποσπάσματα), και *Κουταλίδης κατά Ελλάδα*, vo.18785/13, §61, 27.11.2014).

27. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, σε υποθέσεις που αφορούν το θεμελιώδες δικαίωμα προστασίας κατά βασανιστηρίων, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, τα προληπτικά και αντισταθμιστικά ένδικα μέσα πρέπει να αλληλοσυμπληρώνονται για να θεωρούνται αποτελεσματικά (βλ. *Ananyev and Others v. Russia*, vo.42525/07 και 60800/08, §98, 10.1.2012).

28. Όσον αφορά την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων, η κατάσταση ενός ατόμου που κρατείται υπό περιστάσεις που θεωρεί αντίθετες προς το Άρθρο 3 της Σύμβασης και που προσέφυγε στο Δικαστήριο μετά την απελευθέρωσή του είναι διαφορετική από την κατάσταση ενός ατόμου που βρίσκεται ακόμη υπό κράτηση υπό τις περιστάσεις για τις οποίες παραπονείται (βλ. *Κουταλίδης κατά Ελλάδα*, οπ.π., §61). Ειδικότερα, μια αγωγή βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ αποτελεί καθαρά αντισταθμιστικό ένδικο μέσο που επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο να επιδιώξει και να λάβει αποκατάσταση για τις συνθήκες κράτησής του στη φυλακή μετά την απελευθέρωσή του. Ωστόσο, αυτό το ένδικο μέσο δεν προβλέπει τρόπο βελτίωσης των συνθηκών κράτησης του ενδιαφερόμενου και, έτσι, δεν διαθέτει το προληπτικό στοιχείο υπό την έννοια της ανωτέρω απόφασης *Ananyev and Others* (βλ. *Παπαδάκης και Λοιποί κατά Ελλάδα*, ν.34083/13, §50, 25.2.2016).

29. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι, στην απόφασή του στην υπόθεση *Α.Φ. κατά Ελλάδα* (vo.53709/11, §§59-60), 13.6.2013), έκρινε ενδεδειγμένο να εξετάσει εάν οι διατάξεις ενός νόμου ή κανονισμού στον οποίο μπορεί να βασιστεί κανείς με σκοπό την αγωγή βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ είχαν διατυπωθεί με επαρκείς λεπτομέρειες και εγγυούνταν "αγωγή" δικαιώματα (οπ.π., §60).

(α) Οι προσφεύγοντες Νο.5 και 9

30. Στην προκείμενη υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο πέμπτος προσφεύγων μεταφέρθηκε στις Φυλακές Κορυδαλλού στις 10.9.2013 για να συνεχίσει την έκτιση της ποινής του. Παρατηρεί επίσης ότι ο ένατος προσφεύγων αποφυλακίστηκε στις 4.9.2013. Συνεπώς, όταν υπέβαλαν την προσφυγή τους στο Δικαστήριο στις 20.9.2013, και όχι στις 24.6.2013 όπως ισχυρίζονται εσφαλμένα, και οι

δύο προσφεύγοντες είχαν αποχωρήσει από τις φυλακές Χίου και δεν κρατούνταν πλέον υπό τις συνθήκες για τις οποίες παραπονέθηκαν στο Δικαστήριο. Έπεται ότι, με την υποβολή των προσφυγών τους στο Δικαστήριο, οι προσφεύγοντες Νο.5 και 9 δεν επιδίωκαν να δώσουν τέλος σε συνεχιζόμενη παραβίαση του δικαιώματός τους να μην υποβάλλονται σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση στις φυλακές Χίου, αλλά να εξασφαλίσουν επακόλουθη απόφαση για την καταγγελλόμενη παρελθούσα παραβίαση του άρθρου 3 λόγω των συνθηκών κράτησης στην εν λόγω φυλακή και, εφ' όσον αρμόζει, να λάβουν δίκαιη ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

31. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι οι προσφεύγοντες φυλακίστηκαν στις Φυλακές Χίου, και έτσι υπόκειντο στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Οι κύριες αιτιάσεις των προσφευγόντων ενώπιον του Δικαστηρίου αφορούν τον συνωστισμό στις φυλακές, τις υγειονομικές συνθήκες και την ποσότητα και ποιότητα του παρεχόμενου φαγητού. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, τα άρθρα 21, 25, 26 και 32 ΠΚ εγγυώνται αγωγήμα δικαιώματα που θα μπορούσαν να επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (βλ. *Χατζηβασιλειάδης*, οπ.π., §34). Η αγωγή βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, σε συνδυασμό με τα ανωτέρω άρθρα του Ποινικού Κώδικα και το άρθρο 3 της Σύμβασης αποτελούσε συνεπώς ένα εσωτερικό ένδικο μέσο που θα έπρεπε να είχε εξαντλήσει ο πέμπτος και ένατος προσφεύγων.

32. Σύμφωνα με το άρθρο 35§§1 και 4, έπεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων όσον αφορά τον πέμπτο και ένατο προσφεύγοντα.

(β) Ο έβδομος προσφεύγων

33. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο έβδομος προσφεύγων αποφυλακίστηκε στις 29.10.2013. Συνεπώς, όταν υπέβαλε την προσφυγή του στο Δικαστήριο στις 20.9.2013, ο έβδομος προσφεύγων ήταν ακόμη κρατούμενος στις Φυλακές Χίου και το ένδικο μέσο βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ δεν θα ήταν αποτελεσματικό για αυτόν (βλ. *Αλεξόπουλος και Λοιποί κατά Ελλάδας*, νο.41804/13, §27, 6.10.2016).

34. Έπεται ότι η ένσταση απαραδέκτου της Κυβέρνηση λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων πρέπει να απορριφθεί όσον αφορά τον έβδομο προσφεύγοντα.

(γ) Υπόλοιπο προσφεύγοντες

35. Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης, το Δικαστήριο έχει κρίνει σε ορισμένες υποθέσεις ότι οι προσφεύγοντες δεν εξάντλησαν τα εσωτερικά ένδικα μέσα λόγω παράλειψης να κάνουν χρήση των ένδικων μέσων που προβλέπει το άρθρο 572 ΚΠΔ και το άρθρο 6 ΠΚ (N.2776/1999) (*Vaden v. Greece*, νο.35115/03, §§30-33, 29.3.2007, και *Τσιβής κατά Ελλάδας*, νο./11553/05, §§18-20, 6.12.2007). Στις υποθέσεις αυτές, οι προσφεύγοντες παραπονούνταν για συγκεκριμένες περιστάσεις που τους επηρέαζαν προσωπικά ως άτομα, και στις οποίες οι αρχές των φυλακών θα μπορούσαν να είχανβάλει τέλος λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα. Αφ' ετέρου, το Δικαστήριο έχει κρίνει σε πολλές περιπτώσεις ότι, όταν οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι επηρεάστηκαν προσωπικά από τις συνθήκες που επικρατούν σε μια φυλακή, τα ένδικα μέσα που προβλέπει το Άρθρο 572 ΚΠΔ και το Άρθρο 6 ΠΚ Κώδικα δεν είναι αποτελεσματικά (βλ. μεταξύ άλλων, *Παπακωνσταντίνου κατά Ελλάδας*, νο.50765/11, §51, 13.11.2014).

36. Καθώς οι προσφεύγοντες εντάσσονται στην τελευταία αυτή κατηγορία, το Δικαστήριο δεν κρίνει ότι υπάρχει λόγος παρέκκλισης από την προηγούμενη νομολογία του στην προκείμενη υπόθεση.

37. Εν όψει των ανωτέρω, η ένσταση της Κυβέρνηση περί μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων θα πρέπει να απορριφθεί. Επίσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υπόλοιπη αιτίαση δεν είναι έκδηλα αβάσιμη, υπό την έννοια του Άρθρου 35§3 της Σύμβασης, και δεν είναι απορριπτέα για άλλους λόγους. Πρέπει, συνεπώς, να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

38. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για τις συνθήκες κράτησης, εφιστώντας κυρίως την προσοχή του Δικαστηρίου στο πρόβλημα του συνωστισμού των φυλακών Χίου.

39. Αναφερόμενη στη δική της περιγραφή, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι συνθήκες κράτησης των προσφευγόντων ήταν επαρκείς.

1. Γενικές αρχές

40. Οι εφαρμοστέες γενικές αρχές παρατίθενται στην απόφαση *Mursic v. Croatia* [GC] (no.7334/13, §§96-141, 20.10.2015).

2. Εφαρμογή των ανωτέρω αρχών στην προκείμενη υπόθεση

41. Όσον αφορά τις περιστάσεις της προκείμενης υπόθεσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι διάδικοι παρείχαν συγκρουόμενες περιγραφές για τις συνθήκες κράτησης των προσφευγόντων στις Φυλακές Χίου, ιδίως όσον αφορά την παροχή ιατρικής περίθαλψης και την υγιεινή των χώρων. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν χρειάζεται να αποδείξει την αλήθεια κάθε ισχυρισμού, επειδή διαπιστώνει παράβαση του Άρθρου 3 βάσει πραγματικών περιστατικών που του παρουσιάστηκαν, τα οποία δεν κατάφερε να αντικρούσει η εναγόμενη Κυβέρνηση.

42. Το Δικαστήριο σημειώνει σχετικά ότι η Κυβέρνηση δεν υπέβαλε στοιχεία σχετικά με το μέγεθος των κελιών όπου κρατούνταν οι προσφεύγοντες ή για τον αριθμό των ατόμων που φιλοξενούνταν σε αυτά τα κελιά. Παρείχε μόνο γενικές πληροφορίες για τον συνολικό αριθμό κρατουμένων στις Φυλακές Χίου και την επίπλωση στα κελιά (βλ. παραγράφους 14-18 ανωτέρω για τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης).

43. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων σχετικά με το μέγεθος και τον αριθμό των κρατουμένων στα κελιά, οι κρατούμενοι διέθεταν περίπου 2 τμ. ή λιγότερο προσωπικό χώρο (βλ. την περιγραφή εκ μέρους των προσφευγόντων των συνθηκών κράτησής τους, §§8-13 ανωτέρω). Το Δικαστήριο σημειώνει τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι δεν υπήρχε συνωστισμός στις φυλακές αν και είχαν υπερβεί τη χωρητικότητά τους, αλλά κρίνει ότι αυτό δεν στηρίζεται από αποδεικτικά στοιχεία, αντίθετα με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, οι οποίοι επιβεβαιώνονται από την έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και κάθε άλλη βάνανυση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (βλ. §20 ανωτέρω).

44. Εν όψει των διαπιστώσεων αυτών και των σχετικών αρχών που περιγράφονται στη νομολογία του, το Δικαστήριο κρίνει ότι υπάρχει ισχυρό τεκμήριο παράβασης του Άρθρου 3 στην προκείμενη υπόθεση (βλ. *Ananyev*, οπ.π., §148).

45. Όσον αφορά το κατά πόσον υπάρχουν παράγοντες που να μπορούν να αντικρούσουν το ισχυρό τεκμήριο παράβασης του Άρθρου 3 (βλ. *Mursic*, οπ.π., §§129-135), το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι υπήρχε συνωστισμός καθ' όλη τη διάρκεια της κράτησής τους, η οποία κυμάνθηκε από τρεις μήνες (για τον έβδομο προσφεύγοντα) έως ένα έτος και οκτώ μήνες (για τον πρώτο

προσφεύγοντα). Εν όψει των ισχυρισμών των προσφευγόντων και της έκθεσης του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ και λόγω έλλειψης πειστικών πληροφοριών από την Κυβέρνηση περί του αντιθέτου, το Δικαστήριο δέχεται τον ισχυρισμό των προσφευγόντων ότι οι Φυλακές Χίου ήταν γεμάτες πέραν της χωρητικότητάς τους στη διάρκεια της κράτησής τους, σε σημείο που υπήρχε κατάφωρη έλλειψη προσωπικού χώρου. Είναι σαφές ότι μια τέτοια έλλειψη χώρου δεν μπορεί να θεωρηθεί σύντομη, ευκαιριακή και ελάσσων υπό την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. *Mursic*, οπ.π., §130).

46. Αυτές οι περιστάσεις είναι επαρκείς προκειμένου να συμπεράνει το Δικαστήριο ότι το ισχυρό τεκμήριο παράβασης του Άρθρου 3 δεν μπορεί να αντικρουστεί. Αυτή η διαπίστωση καθιστά μη απαραίτητο για το Δικαστήριο να εξετάσει χωριστά τους υπόλοιπους ισχυρισμούς των προσφευγόντων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης.

47. Συνεπώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει παράβαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης.

II. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

48. Βασιζόμενοι στο άρθρο 13 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες παραπονέθηκαν για παραβίαση του δικαιώματός τους σε αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο σε σχέση με τις αιτιάσεις τους βάσει του άρθρου 3.

49. Η Κυβέρνηση προσέβαλε αυτόν τον ισχυρισμό.

50. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι αυτή η αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του Άρθρου 35§3(α) της Σύμβασης. Σημειώνει επίσης ότι δεν είναι απαράδεκτη για άλλους λόγους. Συνεπώς, θα πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

51. Για τους ίδιους λόγους με αυτούς που οδήγησαν σε απόρριψη της ένστασης της Κυβέρνησης περί μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων (βλ. §§26-37 ανωτέρω), το Δικαστήριο διαπιστώνει παραβίαση του άρθρου 13 λόγω έλλειψης αποτελεσματικών ένδικων μέσων σε σχέση με τις αιτιάσεις των προσφευγόντων που αφορούσαν τις συνθήκες κράτησής τους στις Φυλακές Χίου.

III. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

52. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

"Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση".

A. Αποζημίωση

52. Οι προσφεύγοντες αξιώνουν ποσά που κυμαίνονται από 5.000 έως 25.000 ευρώ, ανάλογα με τη διάρκεια της κράτησής τους, λόγω ηθικής βλάβης. Επικαλούμενοι τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Stoica v. Romania* (no.42722/02, 4.3.2008), *Galotskin κατά Ελλάδας* (no.2945/07, 14.1.2010) και *Ταγγαρίδης και Λοιποί κατά Ελλάδας* (no.2889/09, 11.10.2011), οι προσφεύγοντες ζήτησαν τα ποσά που θα τους επιδικαστούν να καταβληθούν σε τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι εκπρόσωποί τους λόγω του αριθμού των προσφευγόντων και της περιπλοκότητας των διοικητικών ζητημάτων που εμπλέκονται.

54. Η Κυβέρνηση προσέβαλε αυτές τις αξιώσεις. Ισχυρίστηκε ότι τα ποσά που αξιώνουν οι προσφεύγοντες ήταν υπερβολικά. Κατά την άποψη της Κυβέρνησης, η απλή διαπίστωση παράβασης αποτελεί επαρκή δίκαιη ικανοποίηση. Σε κάθε περίπτωση, εάν το Δικαστήριο επιθυμεί να επιδικάσει κάποιο χρηματικό ποσό στους προσφεύγοντες, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 5.000 ευρώ. Η Κυβέρνηση προσέβαλε επίσης την ανάγκη καταβολής τυχόν επιδικασθέντων ποσών σε έναν μόνο τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι εκπρόσωποι των προσφευγόντων.

55. Το Δικαστήριο κρίνει ότι οι προσφεύγοντες θα πρέπει να υπέστησαν ταλαιπωρία και αναστάτωση ως αποτέλεσμα των παραβιάσεων των δικαιωμάτων τους βάσει του Άρθρου 3. Αντίθετα, η διαπίστωση παραβίασης μπορεί να αποτελέσει επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω έλλειψης αποτελεσματικών εσωτερικών ένδικων μέσων για τις συνθήκες αυτές (βλ. *Ananyev*, οπ.π., §173). Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, όπως απαιτεί το Άρθρο 41 της Σύμβασης, επιδικάζει στον έβδομο προσφεύγοντα 5.000 ευρώ, στον δεύτερο, τρίτο, τέταρτο, έκτο, όγδοο και δέκατο έως δωδέκατο προσφεύγοντα 6.500 ευρώ έκαστο, και

στον πρώτο, δέκατο τρίτο και δέκατο τέταρτο προσφεύγοντα 6.700 ευρώ έκαστο, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

56. Οι προσφεύγοντες αξιώνουν επίσης 2.500 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη ενώπιον του Δικαστηρίου, αναφέροντας ότι είχαν συνάψει συμφωνία νομικών υπηρεσιών με τους εκπροσώπους τους. Ζήτησαν να καταβληθεί το ποσό αυτό απ' ευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι εκπρόσωποί τους.

57. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι θα πρέπει να αποζημιώνονται μόνο οι τεκμηριωμένες αξιώσεις και ζήτησε να απορριφθεί η αξίωση των προσφευγόντων για έξοδα και δικαστικές δαπάνες.

58. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέβαλαν αντίγραφο της συμφωνίας νομικών υπηρεσιών τους με τους εκπροσώπους τους. Συνεπώς, απορρίπτει την αξίωσή τους.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

59. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή όσον αφορά τον πρώτο έως τέταρτο, τον έκτο έως όγδοο και τον δέκατο έως δέκατο τέταρτο προσφεύγοντα, και απαράδεκτη όσον αφορά τον πέμπτο και ένατο προσφεύγοντα,
2. *Διαπιστώνει* παράβαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης,
3. *Διαπιστώνει* παράβαση του Άρθρου 13 της Σύμβασης, λόγω έλλειψης αποτελεσματικού εσωτερικού ένδικου μέσου σχετικά με αιτιάσεις που αφορούν τις συνθήκες κράτησης των προσφευγόντων,
4. *Κρίνει*
(α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στους προσφεύγοντες, μέσα σε τρεις μήνες από την ημερομηνία όπου η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με το Άρθρο 44§2 της Σύμβασης, τα εξής ποσά στα ποσοστά

που θα ισχύουν κατά την ημερομηνία εξόφλησης, πλέον οποιουδήποτε φόρου που μπορεί να χρεώνεται στους προσφεύγοντες:

- (i) στον έβδομο προσφεύγοντα ευρώ 5.000 (πέντε χιλιάδες ευρώ)
- (ii) σε έκαστο των προσφευγόντων νο.2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12 ευρώ 6.500 (έξι χιλιάδες πεντακόσια ευρώ)
- (iii) σε έκαστο των προσφευγόντων νο.1, 13 και 14 ευρώ 6.700 (έξι χιλιάδες επτακόσια ευρώ).

(β) ότι, από τη λήξη της τρίμηνης αυτής προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, το ποσό αυτό θα προσανζηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσανζημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

5. *Απορρίπτει* ομόφωνα το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης των προσφευγόντων κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στην αγγλική γλώσσα και κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 9.2.2017 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

Renata Degener

Αναπληρώτρια Γραμματέας

Mirjana Lazarova Trajkovska

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Friday IGBO, Νιγηριανός υπήκοος, γεννηθείς το 1982
2. Ismail GUR, Τούρκος υπήκοος, γεννηθείς το 1989
3. Mbaye NIAMG, Σενεγαλέζος υπήκοος, γεννηθείς το 1982
4. Ugur KAHRAMAN, Τούρκος υπήκοος, γεννηθείς το 1988
5. Αθανάσιος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1951
6. Αναστάσιος ΔΕΔΩΝΑΚΗΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1985
7. Γεώργιος ΧΕΙΡΑΚΗΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1975
8. Δημήτριος ΔΗΜΑΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1982
9. Δημήτριος ΛΕΟΝΤΙΟΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1974
10. Δούκας ΚΑΡΕΤΟΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1989
11. Ηρακλής-Ευστράτιος ΜΑΛΑΜΑΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1976
12. Ιωάννης ΚΑΒΑΛΕΡΟΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1965
13. Ιωάννης ΚΑΡΕΤΟΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1967
14. Ιωσήφ ΒΙΚΕΛΗΣ, Έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1984

Αθήνα, 25.02.2017

Ακριβής μετάφραση από τα αγγλικά

Η μεταφράστρια Ελένη Δημητρίου